

GABON PAZAR BİLGİLERİ

T.C.
Ticaret Bakanlığı
Uluslararası Anlaşmalar ve Avrupa Birliği
Genel Müdürlüğü

İçindekiler

1. DIŞ TİCARET POLİTİKASI VE UYGULAMALARI	3
2. PAZARIN ÖZELLİKLERİ	7
3. ÖNEMLİ SEKTÖRLER.....	9
4. PAZARDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR VE DİĞER BİLGİLER	14
5. ŞİRKET KURULUŞU VE İŞ YAPMA İLE İLGİLİ BİLGİLER	16

1. DIŞ TİCARET POLİTİKASI VE UYGULAMALARI

Dış Ticaret Mevzuatı

Gabon, 1963 yılında Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel AnlaŐması'nı (GATT) imzalamıŐ ve 1 Ocak 1995'ten beri Dünya Ticaret rgt (DT) yesidir.

Orta Afrika Ekonomik ve Parasal Birliği'ne (CEMAC) ye olan Gabon, büyük lde birlik tarafından belirlenen dış ticaret politikalarını uygulamaktadır. Buna göre, birliğe ye devletler (Gabon, Kongo Cumhuriyeti, Kamerun, Ekvator Ginesi, Orta Afrika Cumhuriyeti ve ad) arasındaki mal ve hizmet ticareti gümrük vergisinden muaftır. Birlik dıŐındaki ülkelerle yapılacak ticarete ise ortak gümrük tarifesi uygulanmaktadır.

Gabon'un ye olduğu bir diğer bölgesel birlik ise Orta Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu ECCAS'dır. ECCAS'a, CEMAC ülkelerine ek olarak Angola, Burundi, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Ruanda ve Sao Tome ve Principe üyedir. 1983 yılında kurulan topluluk, tıpkı CEMAC gibi yeleri arasında ekonomik entegrasyonu geliŐtirmeyi ve bir gümrük birliği oluŐturmayı amaçlamaktadır. KuruluŐundan bu yana devam eden çabalara rağmen, bu amaç tam olarak gerçekleŐtirilebilmiŐ değildir.

Gabon ayrıca, Nisan 2018'de Afrika Birliği'ne ye 55 ülkeden 44'öyle birlikte ortak bir pazar oluŐturmak amacıyla Afrika Kıta Serbest Ticaret Bölgesi (AfCFTA) anlaŐmasını imzalamıŐtır. Anlaşma 1 Ocak 2021'de yürürlüğe girmiŐ olmasına rağmen, henüz tam anlamıyla uygulamaya geçirilememiŐtir.

Gabon, serbest bir dış ticaret rejimine sahiptir. Bu, genel olarak ihracat veya ithalatta herhangi bir sınırlama olmadığı anlamına gelmektedir. Ancak, bu kuralın bazı istisnaları da mevcuttur:

Orman rnleri İhracatı: Gabon, zengin bitki örtüsüne ve ormanlara sahip bir ülkedir. Bu nedenle, orman ürünlerinin iŐlenmeden ihracatı yasaklanmıŐtır. Bu kapsamda, tomruk ihracatı yapmak mümkün değildir. Söz konusu ürünlerin kereste, kontrplak vb. Şekilde iŐlenerek ihraç edilmesi ise serbesttir.

Şeker ve imento İthalatı: Gabon, Şeker ve imento sektörlerini korumak için bu sektörlerde yatırımları olan SUCAF ve CIMAF Őirketlerine ithalat tekeli hakkı vermiŐtir.

İthalatta istenen belgeler Şunlardır:

- Gümrük beyannamesi
- Fatura
- KonŐimento
- eki Listesi
- Sigorta Sertifikası
- Yükleme Sertifikası (BIETC)
- MenŐe Őahadetnamesi
- Uygunluk Sertifikası (01-24 ve 30 nolu GTİP'ler hariç)
- Sağlık Sertifikası (Gıda rnleri için)

Gümrük Tarifeleri

Gabon, Orta Afrika Ekonomik ve Parasal Birliği (CEMAC) ortak gümrük tarifesini uygulamaktadır. Ancak, bazı istisnalar vardır. Bu istisnalar, hükümetin sektörel politikalarına dayanmaktadır ve sosyal kaygıları veya ekonomik operatörlerin taleplerini karşılamayı amaçlamaktadır.

- Kategori I, %0 (kitap ve broşürler vb.)
- Birincil gerekli ürünler: Kategori II, %5 (süt, krema, kümes hayvanlarının etleri gibi)
- Hammaddeler ve ekipmanlar: Kategori III, %10 (makine, traktör, buğday gibi)
- Ara mallar: Kategori IV, %20 (malt, işlenmiş kauçuk gibi)
- Lüks tüketim malları: Kategori V, %30 (gıda maddeleri, kozmetik ürünleri, içkiler, elektrikli ev aletleri gibi)

Gümrük vergilerinin yanı sıra ithal edilen malın gümrük kıymeti üzerinden hesaplanan

- %0,4 oranında topluluk entegrasyon vergisi (CCI),
- %0,05 oranında OHADA stopajı,
- %0,2 oranında olan Afrika Birliği'ne katkı payı (Afrika Birliği üyesi olmayan ülkelerden gelen mallar için) da bulunmaktadır.

İç Vergiler ve Oranları

Genel

Yürürlükteki ana vergiler, kurumlar vergisi (IS), kişisel gelir vergisi (IRPP), gümrük vergisi ve katma değer vergisidir (KDV).

Vergi İdaresi

Gabon'da vergi idaresi, Vergi Genel Müdürlüğü'dür. Ekonomi ve İştirakler Bakanlığı'na bağlı olarak çalışır.

Beyanname

Kurumlar vergisi için kasım ve ocak aylarında ara ödemeler, nisan ayında ise hesap kapatılması vardır. KDV ise bir önceki ay için sonraki ayın 20'sinde beyan edilerek ödenir. Kişisel gelir vergisi de kurumlar vergisi gibi ocak, nisan ve kasım aylarında beyan edilerek ödenir.

Muhasebe Kayıtları

Muhasebe işlemleri için Gabon'daki şirketler OHADA muhasebe sistemine uymaktadır. Sage, Oracle, Gin ve Gestcom gibi çeşitli uygulamalar, muhasebenin OHADA sisteminin ilkelerine uygun olarak tutulmasına imkân vermektedir.

Kurumlar Vergisi

Üç vergi oranı vardır:

- Aşağıdaki diğer iki vergi oranının uygulanmadığı şirketlere uygulanan %30'luk standart oran,
- Petrol ve madencilik sektörlerindeki şirketler için %35,
- Fikri mülkiyet haklarına sahip şirketler, Gabon Kalkınma Bankası, kentsel alanlarda inşaat arazisinin geliştirilmesi ve sosyo-ekonomik konut inşaatı için onaylanmış emlak geliştirme

şirketleri, kamu kuruluşları, kâr amacı gütmeyen dernekler ve topluluklar ve Turizm ve Maliye bakanları tarafından ortaklaşa onaylanan turizm sektöründeki şirketler için % 25.

Katma Değer Vergisi (KDV)

Kamu hukukuna tabi kurum ve kuruluşlar ile düzenli veya düzensiz aralıklarla bağımsız ekonomik faaliyet yürüten gerçek veya tüzel kişilerin ödeme karşılığı yapılan işlemleri KDV'ye tabidir.

- Standart oran: %18 yasada aksi belirtilmedikçe tüm işlemler için geçerli oran
- İndirimli oran: %10 tavuk eti, şeker, taze sebze, konserve sebze, meyve vb. (Gabon Vergi Kanunu M.221)
- Sıfır oran: İhracat ve uluslararası taşımalar için

Kişisel Gelir Vergisi (IRPP)

Kişisel Gelir Vergisi konusunda tapu gelirleri, maaşlar ve ücretler, menkul sermayeden elde edilen gelirler, sermaye kazançları, profesyonel kârlar olmak üzere farklı gelir kategorileri ve ilgili vergi rejimleri bulunmaktadır. Gelir vergisi gelirin oranına göre %0 ila %35 arasında değişmektedir.

Ürün Standartları ile ilgili Uygulamalar

1 Ocak 2021'den itibaren Gabon'a ithal edilen ürünlerin "Gabon Uygunluk Değerlendirme Programı" (PROGEC) kapsamında uygunluk değerlendirme sertifikasına sahip olması zorunlu hale getirilmiştir. 01'den 24'e kadar olan GTİP fasılları, 30 numaralı GTİP faslı ve FOB değeri 1.000 Euro'dan düşük olan ithalatlar bu programdan muaftır.

Gabon Standardizasyon Ajansı (AGANOR), dört uluslararası şirketi uygunluk sertifikası düzenlemeye yetkilendirmiştir: Intertek, Cotecna, SGS, Bureau Veritas

Test Etme, Muayene ve Belgelendirme

Gabon'a ihracat yapan firmalar, sevkiyat öncesinde AGANOR tarafından yetkilendirilmiş dört servis sağlayıcı firmadan uygunluk belgesi temin etmek zorundadır. Gabon Uygunluk Değerlendirme Programının amacı, tüketicileri düşük standartlı, sahte ve tehlikeli ürünlerden korumaktır. Uygunluk değerlendirme süreci fiziksel muayene, numunelendirme, laboratuvar testleri ve sertifikalandırma gibi işlemleri içermektedir. Süreç hakkında daha detaylı bilgiye AGANOR ile yetkili servis sağlayıcıların internet siteleri üzerinden ulaşılabilmektedir.

Ambalaj, Paketleme ve Etiketleme

Gabon'a ihraç edilen ürünlerin etiketleri Fransızca olmalı ve şu bilgileri içermelidir: Ürün açıklaması, net ürün miktarı, üreticinin adı ve adresi, ürün işlevi, içindekiler listesi, tarih damgası, tanımlama kodu ve kullanım talimatları ve uyarılar.

Teknik Engeller

Teknik engeller, esas olarak, gümrük terminolojisinin 0-24 arasındaki ve 30 numaralı GTİP kodları dışında, Gabon'a ithal edilen tüm ürünler için geçerli olan uygunluk belgesini sunma yükümlülüğünün oluşturulması yoluyla kontrol prosedürlerinin katı hale getirilmesidir.

Piyasaya arz edilen tüm ürünlerin güvenli ve kaliteli olmasını sağlamak ülkelerin en temel öncelikleri arasındadır. Bu amaçla, ürünlerin uyması gereken teknik kriterler (standartlar ve teknik düzenlemeler) ile ürünlerin bu kriterlere uygun üretildiğini belgeleyen uygunluk değerlendirmesi işlemlerine günümüzde daha fazla başvurulmaktadır. Standartlar, teknik düzenlemeler ve uygunluk değerlendirmesi prosedürleri, sınai, ekonomik ve ticari gelişmeye katkıda bulunan, insan can ve mal güvenliğini korumayı amaçlayan, modern ekonominin ve standardizasyon sisteminin temel taşlarıdır.

Bununla birlikte, standartlar, teknik düzenlemeler ve uygunluk değerlendirmesi işlemleri çoğu zaman insan sağlığı ve güvenliği gibi meşru amaçların ötesinde ticarete teknik engeller olarak adlandırılan ve uluslararası ticaretin serbest akışını olumsuz etkileyen engellere yol açmaktadır. Uluslararası kabul görmüş standartlardan farklı teknik kriterler belirlenmesi ve gerektiğinden katı test ve belgelendirme işlemlerinin zorunlu kılınması bu alandaki en önemli sorunlardır. Şeffaf bir şekilde kabul edilmeyen ve uygulanmayan bu düzenlemeler ihracatçı firmalar açısından ek külfet ve maliyetlere de yol açmakta ve rekabet edebilirliklerini güçleştirmektedir. İhracatta karşılaştığımız ticarete teknik engellerin önlenmesi, sürdürülebilir ihracat artışının sağlanması açısından da önemlidir.

Bu kapsamda, T.C. Ticaret Bakanlığı Ürün Güvenliği ve Denetimi Genel Müdürlüğü internet sayfasında konu ile ilgili ayrıntılı bilgi mevcuttur (<https://teknikengel.gov.tr/>). Ticarete Teknik Engeller İnternet Sitesi, ihracatçılarımızın ticarete teknik engeller alanında yararlanacağı ve etkin olarak kullanacağı temel bir platform olarak yapılandırılmıştır. Bu çerçevede; ihracata konu ülkenin ticarete teknik engeller uygulamaları hakkında bilgi sahibi olunabilmekte, ihtiyaç duyulan ülke mevzuat ve uygulamaları hakkında ilave bilgiler Bakanlığımızdan talep edilebilmekte ve ihracatta karşılaşılan ticarete teknik engeller interaktif olarak Bakanlığımıza bildirilebilmektedir. Ticarete Teknik Engeller İnternet Sitesine üyelik suretiyle ilgilenilen ülke ve ürün gruplarına ilişkin taslak düzenlemeler e-posta ile günlük olarak gönderilmektedir. Ayrıca, firmalarımız ihracatlarını olumsuz etkileyebilecek diğer ülke düzenlemelerini taslak aşamasında öğrenip yorum yapabilmektedir. Ticarete Teknik Engeller İnternet Sitesine üyelik ücretsizdir.

2. PAZARIN ÖZELLİKLERİ

Fikri, Sınai Mülkiyet Hakları

Gabon, merkezi Kamerun'da bulunan Afrika Fikri Mülkiyet Ofisi'nin (OAPI) bir üyesidir. 17 üye ülkeden biri olan Gabon, Bangui Antlaşması'nda (1977) belirlenen fikri ve sınai mülkiyet kurallarını uygulamaktadır. Bu sayede, bir üye ülkede yapılan tescil işlemleri, tüm ülkelerde geçerlidir. Fikri mülkiyet haklarının ihlali halinde, yetkili merci üye devletlerin mahkemeleridir.

Gabon Sınai Mülkiyet Merkezi (CEPIG), OAPI'nin Gabon'daki irtibat bürosudur. Fikri mülkiyet haklarının korunması için yapılan başvurular CEPIG tarafından OAPI'ye iletilir. Konu hakkında daha detaylı bilgilere OAPI'nin internet sitesi üzerinden ulaşılabilir. (<http://oapi.int/>)

Dağıtım Kanalları

Gabon'un dış ticaretinin %90'ı deniz yoluyla gerçekleşmektedir. Önemli limanlar Owendo, Port Gentil ve Librevil'dir. 2020 yılı verilerine göre konteyner trafiği 180 bin TEU'dur. Petrol, kereste ve maden gibi önemli ihracat ürünleri deniz yoluyla taşınır.

Kara yoluyla yapılan dış ticaret oranı %5'tir. Gabon'un kara yolu altyapısı, özellikle iç kesimlerde yetersizdir. Bu durum maliyeti ve süreyi artırır. Karayolu taşımacılığı, Kamerun gibi komşu ülkelerle ticarete önemlidir.

Hava yoluyla yapılan dış ticaret oranı da %5'tir. Libreville'deki Leon Mba Uluslararası Havaalanı önemli bir role sahiptir. Hava taşımacılığı, hızlı teslimat gerektiren ürünlerde tercih edilir.

Gabon'da geleneksel ve modern satış ve dağıtım kanalları iç içedir. Zincir marketler ve büyük mağazalar artmaktadır. Pazar yerleri, küçük dükkân ve büfeler de yaygındır. Geleneksel perakendeciler distribütörlerden organize perakendeciler ise kendi tedarik ağlarından faydalanır. E-ticaret gelişme aşamasındadır.

Tüketici Tercihleri

Gabon, 2,4 milyonluk nüfusuna rağmen kişi başına düşen GSYİH bakımından Afrika'nın en zengin ülkelerinden biridir. Dünya Bankası'nın üst-orta gelirli ülkeler kategorisinde yer alan Gabon'da yaşam standartları bölge ortalamasının üzerindedir. Fakat bu yüksek gelirin tüm topluma yayıldığını söylemek zordur. Nüfusun üçte biri yoksulluk sınırının altındadır.

Ülke nüfusunun yarıdan fazlası 24 yaşın altındadır ve bu nüfusun %90'ı şehirlerde yaşamaktadır. İthal ürünlere bağımlı bir ülke olduğu için yeni ürünlerin pazara girişi kolaydır. Tüketiciler için fiyat en önemli belirleyicidir. Orta sınıf için ürün kalitesi ve sunum da ön plana çıkar. Gıda ürünleri hane halkı tüketim harcamalarında ilk sırada yer alır.

Satış Teknikleri ve Satışı Etkileyen Faktörler

Gabonlu ithalatçılar, dil ve kültürel yakınlık nedeniyle genellikle Fransa ile ticaret yapmaktadır. Gabon'daki Lübnan diasporası ise Türkiye ile ticarete daha olumlu yaklaşmaktadır. Lübnanlılar, Türkiye'den ithalatı güven esasına göre, kurdukları bağlantılar aracılığıyla gerçekleştirmektedir.

Gabon pazarındaki perakendeciler, yeni ürünleri tanıtmak için iletişim kampanyaları kullanmaktadır. Gıda ürünlerinde tadım, teknik ürünlerde showroumlarda sergileme ve kullanımlarını açıklayan tekrarlı yayınlar yoluyla özel bir vurgu yapılmaktadır.

Geleneksel reklam kanallarının (gazete, radyo, TV, açık hava) yanı sıra sosyal medya reklamcılığı da yaygınlaşmaktadır.

Kamu İhaleleri

Gabon'da kamu ihaleleri, Kamu Hesapları Bakanlığı'na bağlı Kamu Alımları Genel Müdürlüğü'nün internet sitesi (<https://www.lejmp.ga/avis-liste>) ile L'Union isimli günlük gazetede yayımlanmaktadır.

Öte yandan, Gabon'da Afrika Kalkınma Bankası ve Dünya Bankası tarafından finanse edilen projelere aşağıdaki linkler aracılığıyla ulaşmak mümkündür:

(<https://www.afdb.org/en/projects-and-operations/procurement>)

(https://projects.worldbank.org/en/projects-operations/projects-list?lang=en&countrycode_exact=GA&os=0)

3. ÖNEMLİ SEKTÖRLER

Tarım ve Hayvancılık

Önemli bir ekilebilir arazi rezervine (5,2 milyon hektar) ve yıllık 1.450 ila 4.000 mm yağış miktarıyla tarımsal faaliyete elverişli bir iklime sahip olmasına rağmen, Gabon'un tarımsal potansiyeli yeterince değerlendirilememektedir. Tarımın GSYİH'ya katkısı %3,1 düzeyindedir. Sektör son yıllarda güçlü bir büyüme (2016'dan bu yana yıllık ortalama %7) kaydetmiş olmasına rağmen sınırlı miktarda yerel üretimle birlikte tarımda ithalata (2022'de 450 milyar FCFA) bağımlılık devam etmektedir. Bu durumun temel sebebi ülkedeki yüksek kentleşme ve nüfusun yalnızca onda birinin kırsal alanlarda yaşamasıdır. Buna ek olarak tarımsal faaliyetlerin ticarileşmemiş olması, tecrübe ve nitelikli işgücü yetersizliği ile istihdam maliyetlerinin göreceli yüksekliği gibi sebepler de bulunmaktadır. Buna rağmen yarısı palm yağı sektöründe olmak üzere tarımın istihdama katkısı %20 seviyesinde seyretmekte ve sektör nüfusun önemli bir kısmı için temel geçim kaynağı olma fonksiyonunu sürdürmektedir.

Ülkede öne çıkan tarım ürünleri palm yağı, kauçuk ve şekerdir. Bunların yanında kahve, kakao, muz, manyok, domates ve biber gibi ürünler de yetiştirilmektedir. Devlet tarımı modernize ederek ülkede hâlihazırda var olan bu ürünlerin üretimini artırırken pirinç, mısır, soya gibi yeni tarımsal ürünleri de üretir hale gelmeyi hedeflemektedir. Singapur merkezli Olam şirketi devletle geliştirdiği ortaklıklar sayesinde başta palm yağı ve kauçuk üretimi olmak üzere tarım sektöründeki önemli aktörlerden biri haline gelmiştir.

Yaklaşık 800 km'lik kıyı şeridi ve 10.000 km²'lik iç hidrografik ağı ile Gabon, balıkçılık kaynakları açısından zengindir. Deniz ürünleri açısından potansiyeli büyük olmasına rağmen (yaklaşık 100.000 ton/yıl) halihazırda verim elde edilememektedir.

Sanayi

GSYİH içerisindeki %48'lik payı ile sanayi, Gabon ekonomisinin lokomotifi konumundadır. Petrole bağımlılığı azaltmak isteyen ülkenin öncelik verdiği sanayi kollarının başında ahşap sanayi gelmektedir. Tarımsal gıda sanayi bir başka öncelikli sanayi koludur. Hükümet sanayi yatırımlarını teşvik edebilmek ve yabancı yatırımları çekebilmek için altyapının modernize edilmesi, insan kaynağının geliştirilmesi, kamu-özel ortaklığı modelinin daha cazip hale getirilmesi yönünde çaba sarf etmektedir. Bu çabaların somut ürünü olarak ortaya çıkan serbest ekonomik bölgeler yatırımcılara vergi teşviki ve basitleştirilmiş gümrük prosedürleri gibi avantajlar sunmaktadır. Afrika Kalkınma Bankasının (AfDB) Afrika Sanayileşme Endeksine (2022) göre Gabon, 2010-2021 yılları arasında en çok gelişme gösteren Orta Afrika ülkesidir.

Ormancılık ve Ahşap İşleme

Gabon'un % 85'ini kaplayan orman, Kevazingo, Wengue ve Moabi gibi değerli türler de dahil olmak üzere 400'den fazla ahşap türüne ev sahipliği yapmaktadır. Kereste endüstrisi 12 milyon hektarlık işletilen ormanlık alan ve 12.000'den fazla çalışanla Gabon'daki en önemli iş kollarından biridir. Ağaç ürünleri petrolden sonra Gabon'daki ikinci en büyük doğal kaynaktır ve GSYİH'nın %4'ünü ve petrol dışı ihracatın %60'ını temsil etmektedir.

Değer zincirinin kereste endüstrisindeki operatörler tarafından artırılmasını teşvik etmek için Gabon Hükümeti tarafından çeşitli önlemler uygulanmıştır: tomruk ihracatının durdurulması (2010), odun işleme için teşvik uygulanması (2012) ve Kamu-Özel Ortaklığı şeklinde Nkok Özel Ekonomik Bölgesi'nin oluşturulması. Bu önlemler, işlenmiş kereste ve ahşap üretiminin ve değerinin artması gibi olumlu gelişmelerle sonuçlanmıştır. Sektörde Hintli firmaların yoğunluğu dikkat çekmektedir.

Hizmetler

İnşaat

Gabon, % 85 oranında kentleşmiş bir ülkedir. Bununla birlikte ülkede kentsel gelişme açığı vardır ve talebe rağmen gayrimenkul sektörü gelişmemiştir.

Emlak piyasasında talep yüksektir ve özellikle sosyal konut segmentinde olmak üzere hanhalkları için konut açığının 50.000 birimin üzerinde olduğu tahmin edilmektedir. Devletin kiralamar için yılda yaklaşık 40 milyon dolar ve özel sektörün ise 48 milyon dolar harcama yaptığı hesaplanmaktadır. Bu çerçevede, ofis-emlak sektöründe de büyük bir açık vardır.

Gabon'da hanhalkları için sosyal konutlara erişimi kolaylaştırmak ve ofis arzını artırmak amacıyla Port-Gentil ve Librevil'de gayrimenkul gelişimini canlandıran bir ekosistem ve iş modelinin teşvik edilmesi amaçlanmaktadır.

Konut inşaatının yanı sıra ülkede inşasına başlanmış ya da planlama aşamasında olan çok sayıda altyapı projesi (ulaştırma, enerji, telekomünikasyon vb.) de bulunmaktadır. Bu projelerin finansmanında çoğunlukla kamu-özel sektör ortaklığı modeli kullanılmaktadır.

Turizm

Bu sektördeki yatırım fırsatları, deniz turizmi için altyapı oluşturma, parklarda ekoturizm, iş turizmi ve turistler için ulaşım hizmetlerinin sağlanması olarak sıralanabilir.

Kendisini dünyanın en karbon pozitif ülkesi olarak lanse eden Gabon, 2023 yılının başında turizm sektörünü geliştirmek amacıyla "Discover Gabon, The Last Eden" adlı yeni tanıtım kampanyasını kamuoyuyla paylaşmıştır. (www.discovergabon.com)

Madencilik

Madencilik ülkedeki petrole bağımlılığı azaltmak adına geliştirilmeye çalışılan öncelikli sektörlerden biridir. Başta manganez olmak üzere ülke için önemli potansiyel vaat eden çok sayıda bakir kaynak bulunmaktadır.

Manganez, Gabon'un petrolden sonraki en büyük yeraltı kaynağıdır. Dünyanın ikinci büyük manganez üreticisi olan ülkede manganez endüstrinin lideri Fransız Eramet'in bir yan kuruluşu olan Comilog (Compagnie Minière de l'Ogooué) şirkettir. Toplam üretimin yaklaşık %70'ini yapan şirket, 1953 yılında kurulmuş ve 1962 yılında Moanda şehrinde endüstriyel üretime başlamıştır. Şirket, manganezi toprak altından çıkarmanın yanı sıra Moanda Metalurji Kompleksinde birincil işleme de yapmaktadır. Şirket, 2023 yılında 7,4 milyon ton üretim yapmıştır. Manganez üretiminin geri kalanı Çinli CICMHZ (Compagnie Industrielle des Mines

de Hangzhou) ve Hintli Coalsale Group'un bir yan kuruluşu olan Nouvelle Gabon Mining (NGM) tarafından gerçekleştirilmektedir.

Demir, Gabon'daki diğer önemli maden kaynağıdır. Ülkedeki toplam demir rezervi 1 milyar ton olarak hesaplanmakla birlikte bugüne kadar bu rezervler işlenememiştir. Son yıllarda Avustralyalı şirketlerin sektöre ilgisi dikkat çekmektedir. Yakın zaman içerisinde Fontescue şirketinin Belinga maden yatağında, Genmin şirketinin ise Baniaka'da üretime başlaması beklenmektedir.

Altın, son dönemde ön plana çıkan bir başka önemli yeraltı kaynağıdır. Ülkedeki altın rezervi 40 milyon ton olarak hesaplanmaktadır. Faslı Managem ve Hint Alpha Centauri Mining (ACM) şirketleri sektördeki önemli aktörlerdir. Gabon, 2021 yılında yaklaşık 14 milyon dolarlık ham altın ihraç etmiştir. Haziran 2023'te ülkedeki ilk altın rafinerisinin üretime geçtiği duyurulmuştur. ACM ve devlet madencilik şirketi SEM işbirliğiyle işletilecek rafineri yıllık 7-10 ton altın işleme kapasitesine sahiptir.

Uranyum, 1999 yılına kadar Fransız maden şirketi Orano'nun iki iştiraki –Comuf ve Areva- tarafından çıkarılmıştır. Şirket, Haut-Ogooué eyaletindeki 5 maden yatağında 40 yıla yakın süre devam eden faaliyetlerini ekonomik olarak işlenebilir son rezervlerin tükenmesinin ardından sonlandırmıştır. Şirketin halen dört ayrı bölgede uranyum arama ruhsatı bulunmaktadır.

Gabon'un ayrıca elmas potansiyeli de bulunmaktadır. Geçmişte DeBeers (İngiltere), Southernera (Kanada) ve Motopa (Avustralya) gibi şirketler arama izni almış ve arama faaliyetleri yürütmüştür. Bu sektördeki arama çalışmaları şimdilik durdurulmuş ve bu izinler daha sonra kamu malı haline getirilmiştir.

Sayılan madenlerin yanında ülkede niyobyum, bakır, çinko, fosfat, potas, skandiyum, tantal ve nadir toprak elementleri gibi çok sayıda başka yeraltı kaynağı bulunmaktadır. Birçok şirket halen ülkenin çeşitli bölgelerinde arama faaliyetlerini devam ettirmektedir.

Enerji

Ülkenin enerjide dışa bağımlılığı bulunmamaktadır. Enerjinin tamamı yerli kaynaklardan sağlanmaktadır. Ülke nüfusunun yaklaşık %91'inin elektriğe ulaşımı vardır. Kentlerde elektriğe ulaşım oranı %98 iken kırsal bölgelerde bu oran %24 civarındadır. Ülkede yaklaşık 200 bin kişinin elektriğe ulaşımının olmadığı tahmin edilmektedir.

Gabon'da üretilen elektriğin; %56'sı hidroelektrik santrallerden, %28'i petrolden ve %15'i doğal gazdan sağlanmaktadır.

Kalkınan Gabon Stratejik Planında yer alan "Yeşil Gabon" hedefi çerçevesinde 2025 yılına kadar hidroelektriğin payının %80'e çıkarılması amaçlanmaktadır. Ayrıca 500 mega watt (MW) olan üretim kapasitesinin 1200 MW'ye çıkarılması hedeflenmektedir. Bahsedildiği üzere Gabon'da üretilen elektriğin iki kaynağı vardır: elektrik enerjisinin yaklaşık %40'ını temsil eden hidroelektrik köken (Kinguélé, Tchimbélé, Poubara, Bongolo, Médouneu barajları) ve termal köken (dizel ve doğalgaz).

Petrol ve Doğalgaz

Gabon 2 milyar varil kanıtlanmış petrol rezervi ile dünya sıralamasında 35., Afrika'da 8. sırada yer almaktadır. Dünya petrol rezervinin yaklaşık %0,12'si Gabon'da bulunmaktadır. Günlük ortalama 200.000 varil üretim ile dünyada 36. sırada yer almaktadır. Petrol tüketiminde ise günlük 21.000 varil ile 131. sırada yer almaktadır.

Fransız petrol devi Total ve Assala Energy (Amerikan) ve Parengo (İngiliz-Fransız ortaklığı) Gabon'daki en büyük petrol üreticileridir. Bu üreticiler Gabon'daki petrolün %75'ini üretmektedir. 2009 yılında Çinli Sinopec tarafından satın alınan Addax, Maruel ve Prom (Fransız), Vaalco (Amerikan) ve Tullow Oil (Birleşik Krallık) Gabon'daki diğer petrol üreticileridir. 2023 yılında yaşanan askeri müdahalenin ardından göreve gelen geçiş hükümeti sektörde devletin payını artırmak için çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Bu girişimlerin en önemlisi Assala Energy şirketinin satın alınmasıdır.

2011 yılında bir Başkanlık Kararnamesi Gabon Petrol Şirketi'ni (GOC) kurulmuştur. Bu yeni kuruluş, Gabon'da faaliyet gösteren uluslararası şirketlerle ortak çalışmakta ve iki sahada faaliyet göstermektedir: Obangue ve Remboue. Büyük şirketlere nazaran daha mütevazı rakamlarla üretim gerçekleştirmektedir.

Yaklaşık 10 farklı şirket ise halihazırda Gabon'da petrol arama çalışmaları yapmaktadır. Gabon'da ayrıca SOGARA petrol üretim rafinerisi bulunmaktadır.

Öte yandan Gabon'un kanıtlanmış doğal gaz rezervinin 26 milyar m³, yıllık üretiminin ise 450 milyon m³ civarında olduğu hesaplanmaktadır. Ülkedeki en büyük doğalgaz üreticisi Perenco firmasıdır. Üretilen doğalgaz büyük ölçüde elektrik üretiminde kullanılmaktadır.

Hidroelektrik

Gabon'un ilk hidroelektrik kompleksi Kinguéle baraj 1973 yılından bu yana faaliyettedir. 2013 yılında Çinli Sinohydro firması tarafından inşa edilen 160 megawatt (MW) kapasiteli Grand Poubara barajı üretime girmiştir.

İlerleyen dönemde inşa edilmesi planlanan bazı barajlar şöyledir:

Asokh Energy (Eranove Group - Fransız) tarafından yapılması planlanan Ngoulmendjim hidroelektrik santralinin tahmin edilen kurulu gücünün en az 73 MW (megawatt) ve yıllık üretiminin 550 gigawatt/saat (Gwh) olması planlanmaktadır. Yapı, Libreville'e 125 km mesafedeki Komo Nehri üzerinde kurulacaktır ve 500.000'den fazla sakinin enerji ihtiyacını karşılayacaktır.

Louetsi Hydro (Eranove Group-Fransız) tarafından geliştirilen Dibwangui hidroelektrik santrali projesi, Louetsi nehri üzerinde kurulacaktır. Tahmini kurulu gücü 15 MW ve tahmini yıllık üretimi 90 Gwh olacaktır. Ngounié'nin bölgesel başkenti Mouila'ya 152 kilometre uzaklıkta, ülkenin güneybatısında yer alacaktır ve 88.000'den fazla nüfusu etkileyecektir.

Asonha Energie tarafından yapım işi üstlenilen Kinguéle-Aval hidroelektrik barajının yapım işi Çinli Sinohydro şirketine verilmiştir. Söz konusu baraj Libreville'den 90 kilometre uzaklıktaki Mbei bölgesinde enerji üretimini ve arzını optimize edecektir.

Woleu-Ntem eyaletinde Okano nehri üzerinde inşa edilmesi planlanan FE2 Hidroelektrik Santralinin tahmini kurulu gücü 36 MW olacaktır. Santralin inşaatı için 2010 yılında Fransız CODER şirketiyle bir sözleşme imzalanmış ancak birkaç yıl sonra devlet, şirketin sözleşme şartlarına uymadığını ve projede ilerleme kaydedilemediğini gerekçe göstererek sözleşmeyi iptal etmiştir. 2018 yılında kamu sermayeli Çin şirketi TBEA'nın projeye 180 milyon avro yatırım yapacağı duyurulmuş ama süreç akim kalmıştır. Son olarak 16 Ağustos 2022 tarihinde daha önce sözleşmesi feshedilen CODER şirketiyle yeni bir sözleşme imzalanmıştır.

İmparatoriçe Eugenie Hidroelektrik Santrali Projesi (CDI), Fougamou kasabasının yaklaşık 5 km yakınında Ngounié Nehri üzerindeki Chutes de l'Impératrice'de orta güçlü bir hidroelektrik geliştirmenin gerçekleştirilmesini içermektedir. Kurulacak santralin tahmini kurulu gücü 168 MW olacaktır. Santralin inşaatı için Ağustos 2022 Fransız CODER şirketiyle sözleşme imzalanmıştır. Proje hazırlık çalışmaları devam etmekte olup, inşaatın yaklaşık 2 yıl sürmesi beklenmektedir.

4. PAZARDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR VE DİĞER BİLGİLER

İş Kültürü

Resmi dili Fransızca olan Gabon'da her alanda Fransız kültür ve geleneklerinin etkisini görmek mümkündür. Ülkede çok sayıda etnik grup bulunmaktadır. Bu gruplar kendi geleneklerine, dillerine ve kültürel pratiklere sahiptir.

Gabon'da iş yapmak sabır ve esneklik gerektirebilir. Karar verme süreçleri bazen yavaş olabilir ve güven tesis etmek ve anlaşmaları sonuçlandırmak zaman alabilir. Değişen koşullara uyum sağlamak ve olumlu bir tutum sergilemek faydalıdır.

Gabon toplumu, hiyerarşiye ve otoriteye saygı duymaya değer verir. Bu genellikle iş ortamlarında yansıtılır, yaşa ve kıdeme saygı gösterilir. Kişilere uygun unvanları kullanmak ve pozisyonlarına saygı göstermek önemlidir.

Gabon'da iş ilişkileri kurmak için kişisel ilişkilerin ve güvenin oluşturulması önemlidir. İş konularını tartışmadan önce potansiyel ortaklar veya müşterilerle bağlantı ve ilişki kurmak için zaman ayırmak önemlidir.

Gabon iş kültüründe doğrudan iletişim her zaman tercih edilmez. İnsanlar mesajlarını iletme için ince ipuçları veya dolaylı bir dil kullanabilirler. Konuşma sırasında sözlü olmayan ipuçlarına dikkat etmek ve satır aralarını okumak önemlidir.

Para Kullanımı

Çoğunlukla, bireysel satın almalar nakit olarak yapılır. Kredi kartı kullanımı sınırlıdır. Son yıllarda, mobil ödeme kullanımı giderek artmaktadır. Bu ödeme yöntemi, kullanıcılara, özellikle para transferi işlemleri, faturaların ödenmesi veya telefon paketleri satın alınması gibi çeşitli olanaklar sunmaktadır.

Öte yandan, şirketlerin profesyonel alımlarında en yaygın ödeme yöntemleri ise çek ve banka havalesidir.

Pasaport ve Ülkeye Geçici Giriş Vizesi Uygulaması

Göreve gelen veya Gabon'a akredite olan yabancı diplomatların ve ailelerinin girişi diplomatik veya hizmet pasaportunun ibrazına tabidir. Vizeye tabii değildir. Ülkemiz Gabon ile vize muafiyeti konusunda bir anlaşma imzalamadığı için umuma mahsus pasaport sahibi Türk vatandaşları Gabon Cumhuriyeti'nin diplomatik temsilciliklerinden veya konsolosluklarından vize almalıdır.

Giriş vizeleri, Gabon Cumhuriyeti'nin diplomatik temsilcileri veya konsoloslukları tarafından verilir. Bu vizelerin süresi uzatılabilir.

Vize almak için gereken belgeler:

- Davet Mektubu
- Otel Rezervasyonu

- Sarı Humma aşı karnesi
- (<https://evisa.dgdi.gq>) adresinden ön başvuru

Turistler beyan edilen kalış süresi için yeterli geçim kaynağını temin ettiğini kanıtlamalı ve bir otelde veya benzer bir kuruluştaki bir rezervasyon yapmalıdır. İş insanları kalış süresi boyunca yapacağı temasları herhangi bir yazılı yolla gerekçelendirmeli ve/veya listelemelidir.

Ziyaretçilerin, turistlerin ve iş insanlarının kaldıkları süre boyunca Gabon'da ücretli iş bulmalarına izin verilmez. Bunu açıkça belirten pullar sınırı geçerken pasaportlarına yapıştırılır.

Emeklilerin Gabon'u ziyaret etmek için, geçerli bir tapu senedi veya emekli maaşlarını gösteren bir idari belge sunmaları gerekmektedir.

Resmi Tatiller ve Mesai Saatleri

Aşağıdaki çizelgede 2024 yılı resmi tatil günleri gösterilmektedir. Söz konusu resmi tatillerin bazılarının günü yıldan yıla değişebilmektedir:

Tarih	Resmi tatil
1 Ocak	Yılbaşı
1 Nisan	Paskalya Pazartesi
10 Nisan	Ramazın Bayramı
17 Nisan	Ulusal Kadınlar Günü
1 Mayıs	İşçi Bayramı
9 Mayıs	Yükseliş Günü
20 Mayıs	Beyaz Pazartesi
17 Haziran	Kurban Bayramı
15 Ağustos	Meryem'in Göğes Alınışı
16 Ağustos	Bağımsızlık Günü
17 Ağustos	Bağımsızlık Günü
1 Kasım	Azizler Günü
25 Aralık	Noel

Yerel Saat

Gabon'da West Africa Time (WAT), yani UTC +1 uygulanmaktadır. Yıl boyunca eş güdümlü evrensel zaman (UTC) olduğu için yaz saati uygulaması yoktur.

5. ŞİRKET KURULUŞU VE İŞ YAPMA İLE İLGİLİ BİLGİLER

Şirket Türleri

Gabon'da yatırım politikalarının yürütülmesinden sorumlu kuruluş olan Gabon Ulusal Yatırım Teşvik Ajansı (ANPI-GABON) ihracat teşviki, iş kurma ve geliştirme konularında girişimcilere destek vermektedir.

Ülkedeki girişimlerin büyük çoğunluğu şahıs işletmesi şeklinde faaliyet göstermektedir. Şirket türleri içerisinde en yaygın olanı ise limited şirkettir.

Güncel mevzuata göre Gabon'da kurulabilecek şirket türleri şunlardır:

- Société à Responsabilité Limitée (Limited Şirket) (SARL)
- Société à Responsabilité Limitée Unipersonnelle (Tek Ortaklı Limited Şirket) (SARLU)
- Société par Actions Simplifiée (Basitleştirilmiş Anonim Şirket) (SAS)
- Société à Actions Simplifiées Unipersonnelle (Tek Ortaklı Basitleştirilmiş Anonim Şirket) (SAS)
- Société Civile Immobilière (Emlak Şirketi) (SCI)
- Société Anonyme (Anonim Şirket) (SA)
- Société Anonyme Unipersonnelle (Tek Ortaklı Anonim Şirket) (SAU)
- Groupement D'intérêt Économique (Ekonomik Çıkar Grubu) (GIE)
- Société Coopérative et Participative (Kooperatif ve Katılım Şirketi) (SCOP)

Şube Açmak

Yabancı bir şirket Gabon'da şube kurabilir. Ancak, merkezi OHADA'ya üye bir ülkede bulunmayan yabancı bir şirketin herhangi bir şubesinin Ticaret Bakanlığınca tanınan muafiyet hariç olmak üzere, iki yıl sonra şirkete dönüştürülmesi gerekmektedir.

Şirket Kurma Prosedürü

Gabon, Ulusal Yatırım Teşvik Ajansı bünyesinde kurulan tek gişe sistemi sayesinde şirket kuruluşuna ilişkin tüm işlemler tek noktadan yürütülebilmektedir. Girişimciler tek gişe sistemine ANPI ofislerinden ya da çevrimiçi ortamda (<https://www.gni-anpiqabon.com/>) adresinden ulaşabilmektedir. Bu sistem üzerinde sırasıyla şu işlemler yürütülmektedir:

1. Kuruluş başvuru dosyasının alınması
2. Başvuru bilgilerinin dijital yatırım gişesine aktarılması
3. Başvuru bilgilerinin ANPI tarafından doğrulanması
4. Vergi kaydı
5. Ticaret Sicili (RCCM) kaydı
6. Vergi kimlik numarasının tahsisi
7. Ulusal Sosyal Güvenlik Fonu (CNSS) kaydı
8. Ulusal Sağlık Sigortası ve Sosyal Garanti Fonu (CNAMGS) kaydı
9. Şirket adı tescili
10. Kuruluş işleminin ANPI Genel Müdürü tarafından onaylanması
11. Şirket kuruluş bilgilerinin Resmi Gazete'de yayınlaması
12. Şirket kuruluşuna ilişkin belgelerin girişimciye verilmesi

Şirket kuruluşu esnasında talep edilen belgeler şunlardır:

- Kimlik Belgesi
 - o Gabonlular için kimlik kartı, pasaport ya da sürücü belgesi
 - o Yabancılar için oturma izni belgesi veya geçerli vizeye sahip pasaport
- Şirketi temsil edecek kişinin adli sicil kaydı (en fazla 75 gün içinde alınmış)
- Açılacak şirkete ait elektrik abonelik sözleşmesi sureti
- Şirket merkezine ait adres beyanı
- Şirket ana sözleşmesi
- Sermayenin yatırıldığına dair banka dekontu (Anonim şirketler için 10 Milyon FCFA)
- Faaliyet izni (eğitim/mesleki eğitim, sağlık, hukuki danışmanlık, vergi danışmanlığı, muhasebe vb. faaliyetler için ilgili kamu idarelerinden alınmış)

Şube açılması halinde istenilen ek belgeler:

- Şirket ana sözleşmesinin onaylı örneği
- Şirket merkezinin yetkili organının şube açmaya ve temsilci atmasına ilişkin kararı
-

Belgelerin Fransızca düzenlenmesi (yabancı dilde olanların yeminli tercüman tarafından tercüme edilmesi), ayrıca noter onaylı olması gerekmektedir.

ANPI İşletme Kuruluş Tarifesi

Şahıs işletmeleri için;

- Gabon vatandaşları 85.000 FCFA
- Yabancılar 135.000 FCFA

Şirketler için

- Gabon vatandaşları 220.000 FCFA
- Yabancılar 370.000 FCFA

Şirket kuruluşuyla ilgili ayrıntılı bilgi için;

[\(https://www.investingabon.ga/\)](https://www.investingabon.ga/)

[\(https://www.gni-anpigabon.com/\)](https://www.gni-anpigabon.com/)

Sigorta

Gabon Sigorta Şirketleri Federasyonu (FEGASA) tarafından yayınlanan verilere göre (2021) ülkede sigortacılık sektörünün yıllık cirosu yaklaşık 105 Milyar FCFA'dır. Sektör 2021 yılında önceki yıla göre %1,57 büyümüştür. Toplam cironun üçte ikisi üç firmaya aittir: Sanlam Group (%23), Assinco (%22) ve Ogar Group (%21). Sektörün %81'ini mülkiyet ve kaza sigortaları, %19'unu ise hayat sigortaları oluşturmaktadır.

Ulusal Sigorta Departmanına (DNA) göre, Gabon'da üç tür zorunlu sigorta vardır: otomobil hukuki sorumluluk sigortası, mimarlar için hukuki sorumluluk ve kamu şantiyeleri için inşaat risk sigortası. Zorunlu olması nedeniyle en çok rağbet gören sigorta, motorlu taşıtlar sorumluluk sigortasıdır.

Bankacılık Mevzuatı

Bankacılık sektörü Orta Afrika Devletleri Merkez Bankası (BEAC) tarafından düzenlenmektedir. BEAC, Orta Afrika Ekonomik ve Parasal Topluluğu'nu (CEMAC) oluşturan altı Orta Afrika ülkesinin merkez bankasıdır. Üye ülkeler arasında Orta Afrika CFA frangı ortak para birimi olarak kullanılmaktadır.

Fransa ile yapılan parasal anlaşma vasıtasıyla 1999 yılına kadar CFA frangı sabit bir orandan Fransız frangına dönüştürülebiliyordu. 2000 yılında Fransız frangının yerini avro almıştır ancak CFA frangının avroya dönüştürülmesini hala Fransa garanti etmektedir. Sabit kur 1 avro = 655,957 CFA frangıdır.

Gabon'un bankacılık sisteminin görece genç olduğu söylenebilir. İlk banka 1945 yılında kurulmuştur. Gabon'da bulunan bankalar şunlardır: BGFI, BICIG, Orabank, Ecobank, Citibank Gabon, United Bank for Africa Gabon (UBA Gabon), l'Union Gabonaise de Banque (UGB). Üç banka, BGFI Bank, BICIG ve UGB, pazara hakim durumdadır ve istidamın %75'inden fazlasını sağlamaktadır. BGFI bank pazar lideridir ve BICIG ile UGB tarafından izlenmektedir. BGFI bankası piyasada dağıtılan kredilerin yaklaşık %40'ını, BICIG ve UGB ise ayrı ayrı %19'unu sağlamaktadır. Kalan dört banka ise %22'lik kısmı paylaşmaktadır. Bununla birlikte, bankalarda açılan hesapların yüzdesi incelendiğinde tablo değişmektedir. UGB %36 ile birinci, BICIG %28, Ecobank %12 ile üçüncü durumdadır. BGFI bankasının ise %11'lik bir oranı bulunmaktadır.

Gabon'da ithalatı finanse etmek ve yurtdışına para transfer etmek için döviz bulmada sıkıntılar yaşanmaktadır. Cari açıktan ve düşen petrol gelirlerinden kaynaklanan sıkıntılar döviz arzında kıtlık yaratmaktadır ve bu sorun dış ticaret ile yurtdışına rezerv para transferinin önünde önemli bir engel teşkil etmektedir. Öte yandan, Gabon'da döviz cinsi hesap açmak neredeyse imkansızdır. Ülkeye transfer edilen dövizler doğrudan yerel para birimi olan CFA'ya dönüştürülür.

Vizeler

Gabon'da oturma izni almak için Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne (DGDI) başvurulmaktadır. Gereken evraklar aşağıdaki gibidir:

- Oturma izni başvuru formu,
- Onaylı bir konut sertifikası (DGDI baskısı),
- Ev sahibinin kimlik belgesinin bir kopyası,
- Son elektrik faturasının bir kopyası,
- 2 yıllık ikamet kartı için 150.000 CFA ücret + Depozito

Gabon'da çalışma izni almak için Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne (DGDI) başvurulmaktadır. Çalışma izni için yabancı çalışanlar oturma izni için gereken evraklara ilave olarak aşağıdaki belgeleri ibraz etmelidir:

Özel sektör çalışanları:

- Onaylı çalışma belgesi,
- DGDI 'den alınacak veya www.dgdi.ga adresinden indirilecek bir CDS başvuru formu,

- İşveren kimlik belgesinin bir kopyası,
- İşletme ruhsatının bir kopyası ve cari yıla ait ödeme makbuzu,
- Geçerli bir pasaport,
- Bireysel çalışma izni,
- Giriş izni,
- Bir geri dönüş taahhüdü,
- İşveren ve yetkili Bakan tarafından imzalanan bir konaklama taahhüdü.

Kamu sektörü sözleşmeli çalışanları veya teknik yardım personeli:

- Geçerli bir pasaportun ibraz edilmesi
- İşe alma kararının ibrazı
- Atama kararı

Kaynak: T.C. Librevil Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği